

В.В. Бондарчук, доцент кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин, к.е.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Результати дослідження отримані в результаті виконання проекту 618270-EPP-1-2020-1-LT-EPPKA2-SVNE-JP «Діджиталізація економіки як елемент стійкого розвитку України і Таджикистану» (2020–2023)

Сьогодні розвиток інформатизації в першу чергу пов'язаний з впровадженням цифрових комунікаційних технологій і платформ, для яких інтернет і мобільні пристрої є основою. Ті сектори економіки, які засновані на інформаційних і комунікаційних технологіях, отримали назву «цифрова економіка». Існують два основні підходи до визначення ролі і місця цифровізації в сучасних економічних системах. Один з них трактує сучасний етап впровадження інформаційно-технологічних досягнень як еволюційний, другий - як революційний. Згідно з другим підходом, цифрова економіка розглядається як основа Четвертої промислової революції, оскільки чітко простежується зміна базової технології і ознаки зміни техніко-економічної парадигми.

Кожного року кількість інтернет-користувачів збільшується, а разом з ними збільшується і обсяг інтернет-трафіку. Згідно з доповіддю ЮНКТАД про цифрову економіку [2], обсяг глобального трафіку на основі інтернет-протоколу виріс з приблизно 100 ГБ/с в день в 1992 році до 46000 ГБ/с в 2017 році. Уже майже 30 років спостерігається збільшення обсягу інтернет-трафіку, але цифрова економіка, яка ґрунтується на цифрових даних, знаходиться на початковому етапі свого формування. Згідно з прогнозами, до 2022 року обсяг глобального IP-трафіку досягне 150700 ГБ/с в результаті появи все більшого числа нових користувачів в інтернет та поширення інтернету речей.

Також кожного року збільшується питома вага ІТ компаній в структурі 100 найбільших світових ТНК. Якщо у 2010 році таких компаній було 11, то в 2015 році – вже 1921. При цьому середнє щорічне зростання числа співробітників в технологічних ТНК склало 5 %, зростання середньорічного обороту 5 %, а зростання середньорічної вартості активів 11 %. Серед усіх типів компаній саме ІТ-компанії мають найбільшу капіталізацію. П'ятьма американськими компаніями з найбільшою капіталізацією в 2017 році були Google, Apple, Facebook, Amazon і Microsoft [5]. Їх сумарна капіталізація перевищує 3 трлн. дол., або більше 15 % ВВП США, а середня капіталізація в 3 рази вище, порівняно з капіталізацією ТНК з інших галузей.

Не відстає від загальносвітової тенденції цифровізації і Україна. Якщо порівнювати поширеність і доступність цифрових сервісів в Україні та ЄС, то можна стверджувати, що Україна незначно відстає, враховуючи розрив в економічному розвитку і розвитку державних інститутів. Сьогодні в Україні існує багато проектів цифрової трансформації. Загальна ідея таких проектів полягає в створенні єдиної системи цифрового зв'язку. Для оцінки поточного стану цифрової трансформації в державному і приватному секторах України проаналізуємо значення індексу цифрової трансформації, який розрахувала в 2021 році Європейська Бізнес Асоціація. Згідно з даними Європейської Бізнес Асоціації, 31 % респондентів відзначили, що відсутність цифрової грамотності є головною проблемою цифрової трансформації. За даними опитування 2019 року 53 % респондентів мали цифрові навички на базовому рівні, а 15 % опитаних не мали цифрових навичок зовсім. У зв'язку з цим в Україні була започаткована державна програма з підвищення рівня цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» [3]. Згідно з розробленою програмою, за 3 роки планується підвищити рівень цифрової грамотності майже 6 млн. осіб.

Рівень цифровізації економіки України істотно відрізняється в різних галузях економіки. У таких сферах, як фінансові послуги, надання послуг зв'язку, логістика українські компанії використовують досягнення інформаційних технологій так само широко, як і закордонні конкуренти. Разом з тим, в ряді галузей інтенсивність використання цифрових технологій вкрай низька. До таких галузей економіки відносяться гірничодобувна промисловість, сільське господарство. Така ситуація є причиною істотно нижчих показників продуктивності праці в таких галузях порівняно з європейськими державами.

Одним з головних індикаторів впровадження цифрових технологій в економіку є розвиток інновацій, які забезпечують формування та впровадження нових бізнес-моделей підприємницької діяльності на основі цифрових технологій. В Україні рівень витрат підприємств на розробку нових технологій і продуктів та стан інвестування в інновації є абсолютно незадовільним, якщо подивитися на нього, в порівнянні зі світовими лідерами, і катастрофічним, якщо оцінити його з позиції перспектив розвитку країни. За даними Державної служби статистики України, на виконання досліджень і розробок

підприємства України в 2017 витратили 10954 млн. грн. [1], що становить приблизно 400–450 млн. дол. Тоді як згідно з доповіддю «Global Innovation 100», сукупний обсяг витрат 1000 найбільших компаній світу на НДДКР в 2017 році досяг 702 млрд. дол. Витрати на НДДКР лідерів рейтингу компаній Amazon і Volkswagen становили 16,1 млрд. дол. і 12,5 млрд. дол. відповідно [4].

Найвищу оцінку серед складових індексу цифрової трансформації отримав загальний рівень цифрової трансформації компаній: 47 % директорів оцінили рівень цифрового розвитку свого бізнесу як помірний; 39 % – вважають, що він є високим; 5 % – дуже високим; 9 % респондентів вважають, що рівень цифрової трансформації їх компаній є низьким. Переважна більшість – 89 % опитаних вказали, що корпоративна стратегія їх компанії містить цілі цифрової трансформації. На думку представників бізнесу, низькими темпами відбувається цифрова трансформація галузей, в яких вони працюють: 55 % опитаних вважають, що рівень цифрової трансформації галузей їх діяльності є помірним; 16 % – високим; 6 % – дуже високим; 23 % вважають низьким або дуже низьким.

Основними перешкодами на шляху цифрової трансформації в бізнесі директори компаній назвали: занадто складне регулювання і неефективне законодавство; недостатнє фінансування; низьку цифрову грамотність. Сорок один відсоток директорів оцінюють рівень цифрової грамотності своїх співробітників як помірний, а 13 % вважають низьким. Пріоритетними напрямками інвестицій в розвиток цифрового трансформації, на думку керівників компаній, є: взаємодія з клієнтами (CRM, електронна комерція, автоматизація маркетингу) – 85 %; аналіз даних – 55 %; управління взаємодією з співробітниками (базові HR-процеси, управління талантами, цифрове робоче місце) – 48 %. П'ятдесят п'ять відсотків опитаних задовільно оцінюють обсяг і якість надання державних е-послуг. У той же час 38 % вважають, що рівень надання таких послуг є низьким або дуже низьким. Ще 7 % оцінили надання державних електронних послуг на високому рівні. Значно нижчими показниками серед складових індексу бізнес оцінив рівень розвитку цифрової інфраструктури, а також рівень цифрової інклюзії в Україні: 47 % респондентів оцінюють розвиток цифрової інфраструктури як помірний і 42 % – як низький або дуже низький; 54 % оцінюють рівень цифрової інклюзії як низький або дуже низький і 32 % – як помірний.

У період до пандемії COVID-19 цифрова трансформація активно здійснювалася як в державному, так і в приватному секторах економіки України. Але пандемія істотно послабила фінансові можливості бізнесу і державних структур продовження цифрової трансформації. Рішення проблем з цифровою інфраструктурою є першочерговим для стабільного розвитку цифрової трансформації на тлі пандемії COVID-19. Для цього потрібне створення цифрових платформ, на базі яких можна створювати типові цифрові рішення, які можуть бути застосовані в різних сферах. Також необхідно збільшувати фінансування програм з навчання персоналу компаній цифрових технологій і підвищення рівня цифрової грамотності населення в цілому. Частково цю проблему вирішує держава через програму «Дія. Цифрове освіту». Всі бажаючі можуть безкоштовно пройти навчальний курс і підвищити рівень своєї цифрової грамотності. Але також необхідно навчати і співробітників компаній, де здійснюються цифрові трансформації, оскільки кардинально змінюється середовище їх професійної діяльності.

Незважаючи на те, що прогнозований ріст ІТ-галузі в Україні до 2025 року є доволі оптимістичним, в економіці країни існують певні проблеми, які потребують вирішення. Головна проблема регулювання ІТ-ринку в Україні полягає в тому, що цей ринок працює в тіні. Держава повинна створити законодавчі механізми виведення ринку з тіні і його належного регулювання. При цьому, регулювання повинно стимулювати його розвиток і заохочувати реєстрацію ІТ-компаній саме в Україні, а не за кордоном. Розробка і реалізація державних програм пільгового фінансування проектів цифрової трансформації могла б стимулювати активізацію процесу діджиталізації в умовах пандемії. У свою чергу, цифрова трансформація конвертується в збільшення ВВП і доходів, що позитивно позначиться на всій економіці країни в цілому.

Список використаної літератури:

1. Державна служба статистики України. (2018). Наукова та інноваційна діяльність України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf.
2. ЮНКТАД. (2019). Доклад о цифровой экономике 2019. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2019_overview_ru.pdf.
3. Міністерство цифрової трансформації України. (2021). Дія. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/en>.
4. PwC. (2017). Global Innovation 1000. Will Stronger Borders Weaken Innovation? URL: <https://www.pwc.com/gx/en/news-room/docs/global-innovation-1000-factpack.pdf>.
5. Yahoo. (2020). Apple, Alphabet, Microsoft, Facebook and Amazon are part of Zacks Earnings Preview. URL: <https://finance.yahoo.com/news/apple-alphabet-microsoft-facebook-amazon-140002035.html>.